

Üstün Yeteneğin Güçlükleriyle Baş Etmede Aileye Düşen Sorumluluklar*

ESRA IŞIK
EMİNE NİLGÜN METİN

Özet

Bu çalışma, üstün yetenekli çocukların ailelerinin karşılaştıkları güçlükleri ele alan çalışmaları inceleyerek bir perspektif oluşturmak ve bu güçlüklerle baş etmede aileye düşen sorumluluklara ve aileye yardımcı olacak çözüm önerilerine yer vermek amacıyla yapılmıştır. Çocuklarının sahip oldukları üstün yeteneklerinden dolayı farklı güçlüklerle karşı karşıya kalan aileler, çocuklarının gelişim ve eğitim süreçlerinde önemli görev ve sorumluluklar üstlenmektedirler. Bu derleme çalışmada alanyazında “Üstün yeteneğin güçlükleriyle baş etmede aileye düşen sorumluluklar nelerdir?” problemi doğrultusunda yapılan çalışmalar araştırılmıştır. Çalışma kapsamında üstün yeteneğin güçlükleriyle baş etmede aileye düşen sorumlulukların belirlenmesi amacıyla konu ile ilgili literatür sistematik bir şekilde taranmıştır. Karşılaşılan güçlükler ve çözümleyici stratejiler belirlenmiştir. Ulaşılan kaynaklardan elde edilen bilgiler belirli başlıklar halinde özetlenmiş ve çözümleyici stratejiler ilgili araştırmaların sonuçları dikkate alınarak sunulmuştur. Konu ile ilgili yapılan ve ulaşılabilen literatür taraması sonucunda, üstün yeteneğin güçlükleriyle baş etmede aileye düşen sorumluluklar

* Bu çalışma 4-5-6 Mayıs tarihlerinde düzenlenen ÜYEK 2018 V. Uluslararası Üstün Yetenekliler ve Eğitimi Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

– ARAŞTIRMA MAKALESİ –

ESRA IŞIK, esra38isik@gmail.com
Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8779-7248>

EMİNE NİLGÜN METİN, nmetin@gmail.com
Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9763-2896>

Geliş Tarihi 05.10.2020 • Kabul Tarihi 29.11.2020
doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2020.212>

297

Çocuk ve
Medeniyet

Cilt: 5 Sayı: 10
2020/2: 297-317

genel olarak dokuz ana başlık halinde kategorize edilmiştir. Daha sonra ailelere rehberlik edebilecek nitelikte olan çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Üstün yetenek, üstün yetenekli çocukların aileleri, karşılaşılan güçlükler

Abstract

This study is conducted to develop a perspective by examining the studies that address the challenges that parents of gifted children face to face and to include the responsibilities of the family and solution suggestions that will help the family in dealing with these challenges. Families who face to face different challenges due to the gifted abilities of their children undertake important duties and responsibilities in their children's development and education processes. In this review study, studies have been searched in line with the problem of "What are the responsibilities of gifted children parents' in coping with the challenges of giftedness?" Within the scope of the study, literature is reviewed in a systematic way in order to determine the responsibilities of the family in dealing with the challenges of giftedness. The information obtained from the accessible resources was summarized under headings and presented by taking into account the results of the relevant researches. As a result of literature review which is made and accessible on the topic, the responsibilities in dealing with the challenges of giftedness are generally categorized under nine main headings. Later on, solution suggestions that will be able to guide to the families are included.

Keywords: Gifted children, families of gifted children, faced challenges

Giriş

Üstün yetenekli çocukların ailelerinin ülkemizde karşılaştığı en önemli sorunlardan biri çocuğun özel gereksiniminden kaynaklanan farklılıklarla baş etmede yaşanan güçlüklerdir. Bu çocukların ailelerinin çoğunluğu üstün yeteneğin ne anlama geldiği, çocuklarının üstün olup olmadığı ve üstün çocuklara sahip olmaları durumunda neler yapmaları gerektiğini bilmemektedirler. Ailelerin çoğu zaman fark ettikleri tek durum çocuklarının "farklı" olduğudur. İlk bakışta akranlarına göre gelişimsel olarak hızlı ilerleyen çocuk, aileler için mutluluk kaynağı olabileceği ve avantaj olarak görülebileceği gibi bu durum zaman içerisinde ailenin karşılaştıkları farklılıklar ve sıkıntılar nedeniyle rahatsız edici bir hal alıp dezavantaja dönüşebilmektedir (Akarsu, 2001; Dağlıoğlu ve Alemdar, 2010).

Üstün yetenekli bireyleri Milli Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi: “Yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen; yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey” olarak tanımlamaktadır (BİLSEM, 2016).

Üstün yetenekleri dolayısıyla özel eğitime ihtiyaç duyan çocuğun gelişim ve eğitim sürecinde yeteneğine ilişkin potansiyelini ortaya çıkarabilmesi, yaşamdan keyif alan sağlıklı bir birey olarak yetişmesi, çocuğun ailesiyle kurduğu sağlıklı ilişkiler ve ebeveyn tutumuna bağlıdır. Dolayısıyla bu noktada anne-babalar önemli görev ve sorumluluklar üstlenmektedirler (Davaslıgil, 2000; Karakuş, 2010). Şefkatli, destekleyici ve saygılı aile ortamları, üstün yetenekli bireylerin kişilerarası iletişim becerilerinin, yetkinliğin ve akran ilişkilerinin geliştirilmesi yönünde oldukça önemli bir etkindir (Olszewski-Kubilius, Lee ve Thomson, 2014).

Her dönemde önemli olmakla birlikte özellikle erken çocukluk döneminde çocuklarla daha fazla vakit geçirerek çocukların eğitimlerinde ilk öğretmenleri konumunda olan ebeveynlerin üstün yetenekli çocuklar konusunda daha iyi bir gözlemci olması gerekmektedir (Dağlıoğlu ve Alemdar, 2010). Üstün yetenekli çocuklara sahip aileler, çocuklarının eğitimi ve karşılaşılabilecekleri sorunları önlemek için, normal gelişim gösteren çocukların ailelerine oranla daha fazla bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar (Dalgıç, 2017; Davaslıgil, 2000; Karakuş, 2010).

Sahip oldukları farklı ve üstün yeteneklerinden dolayı erken çocukluk döneminden itibaren farklılıklarına uygun deneyimlerden faydalanması gereken üstün yetenekli çocukların doğru yönlendirme ve eğitim gereksinimlerini karşılama noktasında ailelere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu süreçte yaşanan bir aksaklık ya da olumsuzluğun sıkıntısını üstün yetenekli çocuk kadar anne-babalar da yaşamaktadır (Karakuş, 2010). Bu noktadan hareketle üstün yeteneğin güçlükleriyle baş etmede aileye düşen sorumlulukların belirlenerek uygun çözüm önerilerinin sunulmasının oldukça önemli ve gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu çalışma, üstün yetenekli çocukların ailelerinin üstün yeteneğin güçlükleriyle baş etmede üstlendikleri sorumlulukları ve bu süreçte karşılaştıkları güçlükleri ele alan çalışmaları inceleyerek bir perspektif oluşturmak ve bu güçlüklerle yönelik çözüm önerileri geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Bu yazı kapsamında üstün yeteneğin güçlükleriyle baş etmede aileye düşen sorumlulukların ve bu süreçte karşılaşılan güçlüklerle baş etme stratejilerinin belirlenmesi amacıyla konu ile ilgili literatür sistematik bir şekilde taranmıştır. Ulaşılan

kaynaklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda aileye düşen sorumluluklar, karşılaşılan güçlükler belirli başlıklar halinde özetlenmiş ve çözümleyici stratejiler ilgili araştırmaların sonuçları dikkate alınarak sunulmuştur.

Üstün yetenekli çocuğu olan ailelerin karşılaştığı güçlükler

Alanyazından taranan kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında üstün yetenekli çocuğu olan ailelerin yaşadığı güçlükler aşağıda verilen başlıklar halinde sıralanmıştır:

- Ailelerin danışma ihtiyacından kaynaklanan güçlükler
- Ailenin kendi içindeki farklılıklarla baş etmesi
- Soru sorma ile ilgili yaşanan güçlükler
- İletişim becerilerine yönelik güçlükler
- Örgün eğitime yönelik güçlükler
- Farklı isteklere yönelik güçlükler
- Aileden kaynaklanan güçlükler
- Ailelerin çevreden kaynaklanan nedenlere yönelik yaşadıkları güçlükler
- Ailelerin üstün yetenekli çocukların karakteristik kişilik özelliklerinden kaynaklanan nedenlere yönelik yaşadıkları güçlükler (Akarsu, 2001; Dalgıç, 2017; Karakuş, 2010, Kurtulmuş, 2010; Metin, Dağlıoğlu ve Saranlı, 2018; Özbay, 2013; Saranlı ve Metin, 2012).

Ailelerin Danışma İhtiyacından Kaynaklanan Güçlükler

Üstün yetenek potansiyeli ile dünyaya gelen çocuklar, neredeyse tüm alanlarda akranlarından daha hızlı bir gelişime sahiptirler. Gelişim hızı tüm alanlarda olmakla birlikte, üstün yetenekli çocukların daha erken dönemde yürümeleri, boylarının daha hızlı uzaması, çok erken yaşlarda konuşmaya başlamaları, sözcük dağarcıklarının zengin olması, erken dönemde okuma becerisi kazanmaları gibi özellikleri en sık gözlemlenen özelliklerindedir (Akarsu, 2001; Kurtulmuş, 2010; Metin, Dağlıoğlu ve Saranlı, 2018).

Farklılıkların hissedildiği bu ilk yıllar aile için mutluluk sebebi olsa da, ilerleyen zamanlarda bu çocukların ihtiyaç duydukları uyarıcı zenginliği, özel ilgileri ve ilgilerine yönelik ihtiyaçları, sordukları soruları yanıtlayabilme vb. gibi birçok durum karşısında aileler sıkıntıya düşmektedirler. Aileler bu süreçte bir taraftan zeki ve üstün bir çocuğa sahip olmanın gururunu yaşarken, diğer taraftan çocuğa ve ihtiyaçlarına yetebilme konusunda önemli sıkıntılar yaşayabilirler. Bu süreçte kimden, nasıl ve nerelerden bilgi alacağı

ve gerek duyduğu kitap, kaynak ya da bireylere erişim noktasında yetersiz kalma aileleri çaresiz bırakabilmektedir. Üstün yetenekli çocuğun gelişim hızına ve ihtiyaçlarına uygun yaklaşımlarda bulunamayan aileler çeşitli güçlükler yaşamının yanı sıra bazı davranışlarıyla da çocuğa zarar verebilir (Akarsu, 2001; Metin, Dağlıoğlu ve Saranlı,2018).

Yapılan çalışmalarda üstün yetenekli çocukların ailelerinin daha çok çocuklarıyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmaya ihtiyaç duydukları görülmektedir. Ihlamur (2017) tarafından, üstün yetenekli çocukların ailelerinin en çok hangi konularda danışmanlığa ihtiyaç duyduklarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, ailelerin en çok ihtiyaç duydukları konunun “çocukların özellikleri” ne yönelik olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde İpek (2019) tarafından “okul öncesi dönem özel yetenekli çocukların ailelerinin karşılaştıkları güçlükleri” belirlemek amacıyla yapılan çalışmada; ailelerin çocuklarını anlayabilme, yeteneklerini ortaya çıkarıp destekleyebilme ve sorunlarını çözebilme noktasında eğitime ve uzman desteğine ihtiyaç duydukları görülmektedir. Okul öncesi dönem üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik bir diğer çalışma da Dalgıç (2017) tarafından yapılmış ve anne-babaların üstün yetenekli çocuklarının gelişimsel farklılıklarından (dil, sosyal-duygusal) kaynaklanan sorunların yanı sıra üstün yetenekli çocuğun aile içerisinde ebeveynlere karşı gelerek onları otorite olarak görmeme gibi durumlarda sıkıntılar yaşadıkları belirtilmiştir. Yine aynı çalışmada yapılan görüşmeler sonunda, ailelerin çocuğun yeteneklerini anlayabilmek, gelişimini en iyi şekilde destekleyebilmek ve özellikle yaşlılarından farklı özellikler gösteren çocuklarının problemlerini çocuğun kişiliğine zarar vermeden çözebilmek için hem eğitim almaya, hem de bir uzman yardımına ihtiyaç duydukları gözlemlenmiştir.

Üstün yetenekli bir çocuğun yetiştirilmesi sürecinde uzman desteğine duyulan ihtiyacın çok olmasına karşın, Türkiye’de üstün yetenekli çocukların ailelerinin gereksinimlerine yönelik çalışan ve rehberlik eden kurumların yetersiz olması (Yürük, 2018) ailelerin karşılaştıkları güçlüklerle baş etme konusunda zorlanmalarına neden olabilmektedir.

Ailelerin Danışma İhtiyacından Kaynaklanan Güçlüklerle Yönelik Çözüm Önerileri

- Üstün yetenekli olduğunun okul öncesi dönemde fark edilememesi eğitimsel ve destek anlamında gecikmelere neden olabileceğinden, bu konuda farkındalık oluşturma ve çocukların erken yıllarda tanılanabilmesi için okul öncesi dönemden itibaren eğitimcilere yönelik eğitim

çalışmalarının yapılarak farkındalığın artırılması gerekmektedir (Dalgıç, 2017; İpek, 2019).

- Üstün yetenekli çocukların sahip olduğu özellikleri, kişilikleri ve yetenekleri, beklentileri, istekleri, aileleri, sınıfları ve sosyal çevreleri ile uyumlu değilse var olan yeteneklerini geliştirme ya da kendilerini ifade etme anlamında güçlük yaşayabilirler (Ruf, 2020). Bu kapsamda ailelere çocuğu tanıma, anlama, çevreye uyum sağlayabilme ve yeteneğini geliştirebilme noktasında çocuklarına sergileyecekleri yaklaşıma yönelik danışmanlık desteği sağlanmalıdır.
- Üstün yetenekli çocukların tespitinde önemli bir ipucu olan gelişimsel ilerlemenin normalden hızlı olması çoğu zaman aileler tarafından fark edilememektedir. Gerekli farkındalığı kazanabilme ve çocuklarının gelişimsel seyirlerinde hangi farklılıklar olduğunu anlayabilme konusunda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmayan ailelerin çocuklarına yönelik her türlü konuda rehberliğe ihtiyaçları olduğu (Dağlıoğlu ve Alemdar, 2010) göz önünde bulundurularak düzenli uzman desteği verilmelidir.
- Üstün yetenekli çocukların ailelerine destek sağlamak için kurs, seminer, panel vb. eğitimler düzenlenmeli; bu eğitimlerin sivil toplum kuruluşları, medya ve yerel yönetimler işbirliği ve desteği ile yaygınlaştırılması sağlanmalıdır (Çavuşoğlu ve Semerci, 2015; Dalgıç, 2017). Oğurlu (2016) çalışmasında üstün yeteneklilerin aileleri için geliştirilmiş eğitim programına katılan annelerin öz-yeterlilikleri ile çocuklarına yönelik farkındalıklarının arttığını vurgulamıştır.
- Üstün yetenekli çocuklar eşsiz karakterleri ve gereksinimlerinden dolayı özel önlemlere ihtiyaç duyarlar. Dolayısıyla okul ve toplum bu çocukların ailelerini yaşadıkları zorlukları paylaşabilecekleri belirli platformlara dahil etmeli ve çocuğun yetiştirilmesinde gereken kaynakları sağlamalıdır (Manasawala ve Desai, 2019). Örneğin; üstün yetenekli çocuğun ebeveyni için diğer üstün yetenekli çocukların aileleriyle ebeveynlik deneyimlerini paylaşabilecekleri destek grupları oluşturulabilir.

Ailelerin Kendi İçinde Farklılıkla Baş Etmesi İle İlgili Yaşadıkları Güçlükler

Üstün yetenekli çocuğun aileye katılmasıyla birlikte ailenin ebeveynlik konusundaki bilgi ve deneyimlerinden kaynaklı mevcut yaşantıda, görev ve sorumluluklarda diğer ailelerden farklılaşan değişiklikler yaşanabilmektedir (Akarsu, 2001; Özbay, 2013; Öztapak, 2018). Görülen bu farklılıklar ve değişimler zamanla ailelerde ekstra zaman ve kaynak gereksinimi doğurmakta, bu durum ise stres ve gerginliğe neden olarak (Kurtulmuş,

2010) aileye özgü sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Öztabak, 2018).

Bu ailelerde aile içi dinamikleri etkileyen bir diğer unsurun evde bulunan diğer kardeşler ve bu kardeşlerle ilişkiler olduğu söylenebilir. Aile içi dinamiklerin değişiklik göstermesinde; üstün yetenekli çocuğun normal zekâyâ sahip olan kardeşlerinin sıradanlığını ortaya çıkarması, normal zekâyâ sahip kardeşin üstün özelliklerinden dolayı zamanla üstün yetenekli kardeşine yönelik karışık duygular beslemesi, ebeveynlerin çocukları kıyaslayarak normal zekâyâ sahip çocuklarda düşük özgüvene ve kardeşler arasında kıskançlığa neden olması gibi faktörlerin etkili olduğu söylenebilir (Akarsu, 2001; Özbay, 2013). Ailelerin yaşadıkları bir diğer güçlük ise kardeşler arasında yapılan zamanın taksimatıdır. Kurtulmuş (2010) ailelerin bu konuda farklı tutumlar sergilediğini, bazı ailelerin üstün yetenekli çocuğuna fazla zaman ayırdığından duyduğu rahatsızlığı diğer ailelerin normal zekâyâ sahip olan çocuğuna daha fazla zaman ayırarak dengelemeye çalıştığına değinmiştir.

Üstün yetenekli çocuğun kardeşleri ile aralarında var olan farklılığın iyi idare edilemediği durumlarda aile içi ilişkilerde bozulmalar görülebilir. Ayrıca bu durum, normal gelişim gösteren kardeşlerin özgüvenlerini zedeleyebilir ya da olumsuz etkileyebilir (MEB, 2020; Öztabak, 2018). Kardeş kıskançlığı konusunda danışmanlığa duyulan ihtiyacın üstün yetenekli çocukların ailelerinde normal gelişime sahip çocukların ailelerine göre daha fazla olduğu Ihlamur (2017) tarafından yapılan çalışmada belirtilmiştir. Çoğu aile, aile içi dengeleri sağlamada güçlük yaşamakta ancak bu konuyu nasıl çözümleneceği aşamasında çaresiz kalabilmektedir (Özbay, 2013). Üstün yetenekli çocuğun ihtiyaçları konusunda yetersiz kalınan durumlarda profesyonel desteğin alınması gerekli görülmektedir.

Ailelerin Kendi İçinde Farklılıkla Baş Etmesi İle İlgili Yaşadıkları Güçlüklere Yönelik Çözüm Önerileri

- Üstün yetenekli çocukların ailelerinin aile içi dengeleri sağlamada duydukları ihtiyaç kapsamında danışma desteği verilmelidir. Saranlı (2011) ailelerin ihtiyaçlarına yönelik geliştirilen danışmanlık programlarının etkilerini incelediği çalışmasında, ailelerin karşı karşıya kaldığı stresi yönetme ve azaltabilme noktasında uygulanan aile rehberliği ve danışmanlık programlarının yaygınlaştırılması gerektiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde Ihlamur (2017) yaptığı çalışmasında zamanlarının çoğunu üstün yetenekli çocuğuna yetebilmek için ayırarak tükenmişlik yaşayan aileler için gerekli rehberlik ve danışmanlık

hizmetleri sağlanmasını önermektedir. Benzer sorunlara sahip ailelere aynı çözüm yollarını önermek yerine aileye ve çocuğa özgü çözüm yollarının denenmesi önemlidir. Bunun yanı sıra Saranlı (2017) üstün yetenekli çocukların aileleri olarak karşılaşılan sorunlara yönelik tek bir başa çıkma stratejisinden ziyade çoklu başa çıkma stratejileri uygulandığında daha başarılı olduğunu vurgulamaktadır.

- Bazı aileler üstün yetenekli çocuğun evde otorite konumunda olmasına fırsat vermekte veya göz yummaktadır. Çocuğun evde alınan kararlara katılması ve sorumluluk alması sağlanmalı ancak aileyi yönetmesine izin verilmemelidir (MEB, 2020). Bu durum aile içi dinamiklerin bozulmasına yol açacağı gibi aynı zamanda çocuğa kaldırılabileceğinden fazla sorumluluk yüklemek anlamını taşımaktadır. Üstün yetenekli çocuğa yaşına uygun sorumluluklar verilmeli ve zihinsel başarıları aşırı şekilde ön plana çıkarılmamalıdır. Üstünlüğünü fark eden çocuklarda çevresindekilere hükmetmeye çalışma, otoriteye karşı gelme gibi durumlar görülebileceğinden bu çocukların da normal gelişim gösteren çocuklar gibi sınırların farkında olmaları sağlanmalı ve bu bağlamda gereken kurallar koyulmalıdır (Akarsu, 2001; MEB, 2020).
- Üstün yetenekli çocukları akranları ya da diğer kardeşleriyle kıyaslama (MEB, 2020) ya da diğer çocuklara örnek gösterme gibi davranışlardan kaçınılmalıdır. Ancak diğer kardeşlerde kıskançlık vb. olumsuz duygular oluşturmamak için üstün yetenekli çocuğun üstün yeteneğini görmezden gelmenin ya da ihtiyaçlarını karşılamamanın, üstün yetenekli çocuğa yapılacak haksızlık olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Mümkün olduğunca her çocuğun ihtiyaçları ailenin sahip olduğu olanaklar dâhilinde dengeli bir şekilde karşılanmaya çalışılmalıdır.

Ailelerin Üstün Yetenekli Çocukların Soru Sormaları İle İlgili Yaşadıkları Güçlükler

Ailelerin üstün yetenekli çocuklarının sordukları sorulara ilişkin yaşadığı güçlükler “fazla soru sormaları, sabırlı olamama, araştırma yapmak zorunda kalma, yetersiz kalma, çocuğun tatmin olmaması, çaresiz kalma, net ve mantıklı yanıtlar beklemesi” şeklinde özetlenebilir (Karakuş, 2010). Bu çocuklar çevrelerindeki her şeyle ilgili bitmek bilmeyen bir merak ve soru sorma isteğine sahiptirler (Özbay, 2013). Üstün yetenekli çocukların sorularının çok fazla ve ayrıntılı olması içsel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ailelerin çocukların sordukları soruları yanıtlamada yetersiz kalması, ailenin verdiği yanıtlardan çocukların tatmin olmaması ve sorduğu sorunun yanıtını alıncaya kadar soru sormaya devam etmeleri

ailelerin sıklıkla yaşadıkları ve şikâyet ettikleri konular arasındadır (Karakuş, 2010; Metin, Dağlıoğlu ve Saranlı, 2018). Sürekli merak duygusunu içinde aktif olarak barındıran bu çocuklar, zihinlerinin sürekli meşgul olmasından dolayı uykuya dalmakta güçlük yaşayabilmektedirler (Özbay, 2013).

Ailelerin Üstün Yetenekli Çocukların Soru Sormaları İle İlgili Yaşadıkları Güçlükler Yönelik Çözüm Önerileri

- Normal gelişim gösteren çocuklarda olduğu gibi üstün yetenekli çocuklarda da sorulan sorular ebeveynler tarafından açık ve net bir şekilde cevaplandırılmalı, doğru olmayan ve kaçamak cevaplardan ya da “büyüyünce öğrenirsin” gibi geçiştirici yanıtlarla cevap vermekten kaçınılmalıdır (Ulusoy vd., 2014; Metin, Dağlıoğlu ve Saranlı, 2018). Eğer ebeveyn çocuğun sorduğu konu hakkında bilgi sahibi değilse birlikte araştırma yapma ya da cevabını bulabilecekleri yer ve kişilere ulaşma konusunda birlikte hareket etmelidirler. Levent (2013)’in belirttiği gibi üstün yetenekli çocuğun öğrenme ihtiyacını karşılayacak ansiklopedi, kitap ya da uzman kişiler gibi farklı çözüm yolları aileler tarafından değerlendirilmelidir.
- Çocuğun sorduğu sorular ya da fikirleri asla eleştirilmemeli, sunduğu görüşlere ilişkin “Çok saçma, çok mantıksız, bu nasıl bir soru” gibi çocuğun merak duymasına ve yaratıcılığına zarar verecek ifadelerin kullanımından kaçınılmalıdır (MEB 2020; Metin, Dağlıoğlu ve Saranlı, 2018).
- Eğer aile üstün yetenekli çocuğunun sorularına yetemeyeceğini fark ettiyse uzmanlara danışmalıdır. Üstün yetenekli çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında destek olabilecek toplumdaki rehberlerin (mentör) ve diğer üstün yetenekli çocukların ebeveynleri ile (Manasawala ve Desai, 2019) bir araya gelmeleri için girişimlerde bulunulmalıdır. Ayrıca rehber kişinin (mentörün) uzmanlığının yanı sıra; kişilik yapısının, aile değerlerinin ve dünyaya bakışının da çocuğun yaşantısıyla benzer özellikler taşıması tercih edilmelidir (Akarsu, 2001).

Ailelerin Üstün Yetenekli Çocukların İletişim Becerilerine Yönelik Yaşadıkları Güçlükler

Üstün yetenekli çocukların ailelerinin karşılaştıkları güçlüklerden biri de çocuklarının iletişim becerilerine yöneliktir. Üstün yeteneğinin farkında olan çocukların kendisini üstün görmesi, bu tutumunu arkadaşlarıyla olan ilişkilerine yansıtarak dışlanması, kendini yeni girdiği bir ortamda

rahat bir şekilde ifade edememesi, çekingen davranışlar sergilemesi, kardeşleri (ağabey/abla) ile sorunlar yaşaması gibi durumlarla karşı karşıya kalabilmektedir (Karakuş, 2010). Ayrıca üstün yetenekli çocukların daha çok kendilerinden büyük kişilerle arkadaşlık kurmaya yönelik eğilimleri, ailelerin bu konuda yetersiz kalarak danışmanlık hizmeti almayı istedikleri durumlar arasındadır (Ihlamur, 2017). Stuart ve Beste (2008)'ye göre mükemmeliyetçi özellikleri nedeni ile üstün yetenekli çocuklar başkalarından beklentilerinde çoğunlukla aradıklarını bulamazlar ve mükemmelle doğru bir çekim gücü onların genellikle yalnız kalmalarına neden olmaktadır.

Anne babalar üstün yetenekli çocuklarının akran ilişkilerini geliştirmek, çocuklarının duygusal ve duygusal duyarlılıklarıyla baş etmek, depresyon, stres ve mükemmeliyetçilik durumlarıyla başa çıkmak gibi pek çok yükün de altındadırlar. Hatta bazı ailelerde üstün yetenekli çocukların ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlar sonucu olan davranışları sebebiyle gerginlikler yaşanabilmektedir (Saranlı ve Metin, 2012; Silverman, 1993).

Ailelerin Üstün Yetenekli Çocukların İletişim Becerilerine Yönelik Yaşadıkları Güçlüklere Yönelik Çözüm Önerileri

- Üstün yetenekli çocukların özellikle sosyal-duygusal alanda yaşadıkları problemler hem çocuklar hem de aileler için yıpratıcı olabilmektedir. Nitekim Saranlı ve Meftin (2012) üstün yetenekli çocukların yaşadıkları sosyal-duygusal sorunları ele aldıkları çalışmalarında, üstünler ile normal gelişen akranları arasında sosyal-duygusal gelişim bağlamında gelişimsel farkın çok fazla açıldığı ve üstün yeteneklilerle normal zekâyâ sahip akranlarının ortak paydada buluşma imkânlarının giderek azaldığı durumlarda üstünlerin psikolojik sağlıklarının korunması için ek tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmişlerdir.
- Üstün yetenekli çocuğun normal zekâyâ sahip yaşıtları kadar üstün yetenekli akranlarıyla da iletişim kurma ve sosyal etkileşimde bulunma gibi ihtiyaçları olduğu göz önünde bulundurularak her iki durum için de arkadaş grupları oluşturulmalıdır (Özbay, 2013).
- Üstün yetenekli çocuğun duygusal ve ruhsal özellikleri için aileler, gereken uzman/larla (çocuk psikoloğu, çocuk psikiyatristi, psikolog, psikolojik danışman vb.) işbirliği ve diyalog içerisinde bulunmalıdır (Ulusoy vd., 2014).
- Ebeveynlerin birlikte hareket etmeleri çoğu zaman mevcut durum ve olayları daha kolay başa çıkılabilir kılmaktadır. Çavuşoğlu ve Semerci (2015) ebeveynlerin görüşlerine yer verdiği çalışmasında, üstün yetenekli çocukların ailelerinin birlikte hareket ettiklerini ve gerek gelişimsel

gerek iletişim ile ilgili durumlarda herhangi bir güçlük yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Ailelerin Üstün Yetenekli Çocukların Örgün Eğitimlerine Yönelik Yaşadıkları Güçlükler

Üstün yetenekli çocukların aileleri, çocuklarının örgün eğitimde yaşadıkları sorunlar dolayısıyla çeşitli güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunlar; “çocuklarının bildiklerini paylaşma eğilimi nedeni ile velilerden tepki almaları, çocuğun ilgi duyduğu alanlarda çalışmak istemesi, sınıfta yaşından büyük merakları olan çokbilmiş durumuna düşmesi, öğretmenlerin üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi ile ilgili yeterince bilinçli olmamaları (aşırı beklentiye girme, sınıftaki diğer çocuklarla karşılaştırma, uygun iletişim kuramama gibi), okul programları ile çocuğun ilgi alanları arasında koordinasyon sağlamada zorlanma, eğitsel çalışma alışkanlıkları kazandırmada güçlük, ödev yapmak istememe ya da ödev yapma ile ilgili alışkanlıklar” olarak bilinmektedir (Karakuş, 2010; Özbay, 2013). Bunlara ilaveten üstün yetenekli çocukların ailelerinin ilgilenmek zorunda olduğu bir başka konu da öğretmenlerin üstün yetenekli çocuklarına karşı olumsuz/farklı tutumu ve okuldaki eğitim programının çocukları için farklılaştırılmasını takip etmektir (Kerr, 2009).

Dalgıç (2017) üstün yetenekli çocukların ailelerinin ihtiyaç duydukları konuları tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmada, ailelerin çocuklarına verilen öğretim programlarının çocukların yetenek ve ilgi duydukları alanlara yönelik olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca üstün yetenekli çocuklara sunulan eğitim olanaklarının ülkemizde kısıtlı olduğunu, dolayısıyla çocuklarının eğitimlerini başka ülkelerde almaları gerektiği düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Kurtulmuş (2010) doğru bir yönlendirme yapılmayan üstün yeteneklilerin yeteneklerini geliştirmelerinin çok da mümkün olmayacağını belirtirken, Manasawala ve Desai (2019) üstün yetenekli çocuklar için var olan eğitim politikalarının yeniden gözden geçirilerek, eşitlikten çok ihtiyaca uygun eğitimi benimseyen eğitim fırsatları sunulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ailelerin Üstün Yetenekli Çocukların Örgün Eğitimlerine Yönelik Yaşadıkları Güçlüklere Yönelik Çözüm Önerileri

- Üstün yetenekli çocuklara ilgi alanlarına yönelik destekleyici, kaliteli (Dalgıç, 2017) ve zenginleştirilmiş eğitim fırsatları sunulmalıdır. Örgün

eğitim içinde karşılanamayan ihtiyaçlar, okul dışında kurslar, geziler, proje çalışmaları, mentör atama vb. önlemlerle karşılanmalıdır. Dalgıç (2017) alışmasında bu çocuklara verilen eğitim kapsamında daha fazla etkinlik ve çeşitli projelere yer verilebileceğini vurgulamaktadır.

- Üstün yetenekli çocukların eğitimi ve geleceği için aileler ve eğitim kurumlarının iş birliği içerisinde olması sağlanarak çocuğun ve yeteneklerinin ortaya çıkarılması gerçekleştirilmelidir (elikten, 2017). Nitekim Yürük (2018) tarafından yapılan çalışmada, üstün yetenekli çocukların aileleri “devletten üstün yetenekli çocuklar için fonlar ayrılarak eğitimlerinin hem maddi hem manevi açıdan desteklenmesi” gerektiğini belirtmişlerdir.
- Üstün yetenekli çocukların eğitim alanındaki gereksinimleri ve sorunları ile ilgili ebeveynler, öğretmenler ve hatta üstün yetenekli öğretmenlerin işbirliği içerisinde olduğu çalışmalar yapılmalıdır (Kadioğlu Ateş ve Gül Mazı, 2010).
- Üstün yetenekli çocukların aileleri ve öğretmenleri tarafından üstünlerin sadece yetenekleri ile değil, bir bütün olarak, ocuk olarak değerlendirilmeleri gerekmektedir. ocuğu sadece üstün özellikleriyle değerlendirmek yanlış ve tehlikeli bir tutum olmakla birlikte (Kurtulmuş, 2010) ocuğun diğer ihtiyaçlarının karşılanamaması ve bunların daha sonra telafisinin mümkün olmayan sonuçlara ulaşılması anlamına gelmektedir.
- Üstün yeteneklilerin aileleri ve öğretmenleri çoğu zaman çocukta var olan yeteneklerin tüm gelişim alanlarında görüleceği gibi yanlış bir beklenti içerisinde olabilmektedirler. Bu kapsamda ailenin ve öğretmenlerin çocuğu ve kendine özgü yeteneklerini doğru bir şekilde tanınması, farklılıklarını anlaması ve bu doğrultuda bir beklenti içerisinde olmaları gereklidir (Kurtulmuş, 2010). Ailelerin bilgi ve danışma desteğine ihtiyaçları olduğu gibi öğretmenlerin de üstün yetenekli çocuklar ve özellikleri konusunda bilgilendirilmeye ve sınıfında üstün yetenekli bir öğrenci varsa gereksinimi olduğunda danışabileceği uzman desteğine ihtiyaı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Ailelerin Üstün Yetenekli ocukların Farklı İsteklerine Yönelik Yaşadıkları Güçlükler

Üstün yetenekli çocukların farklı ya da aşırı istekleri karşısında aileler güçlük yaşayabilmektedirler. “ocukların farklı isteklerde bulunması ve bunları karşılayamama (piyano almak, diksiyon ve tiyatro kursuna gitmek, diz üstü bilgisayar, mikroskop, teleskop talepleri vb.), TÜBİTAK'ın

kurslarına katılmak, uzay kampına katılmak, ünlü olmak, çocuğun beklentilerinin yüksek olması, sürekli olarak daha fazla istemesi” gibi durumlar karşısında anne babaların zorlandıkları görülmektedir (Karakuş, 2010).

Okul öncesi dönem üstün yetenekli çocukların aileleri ile yapılan bir çalışmada, aileler çocuklarının ilgi ve yetenekleri doğrultusunda çaba sarf ettiklerini ancak sağladıkları desteğin doğru ve yeterli olup olmadığı noktasında sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir (İpek, 2019). İhlamur (2017) üstün yetenekli çocukların ailelerinin ihtiyaçlarını belirlemek için yaptığı çalışmada; aileler çocuklarının farklı alanlardaki ilgilerine yönelik personel ve uzman bulmakta, çocuklarının öğrenme açlığını gidermede yaşadıkları yetersizliğin okulda sıkıntıya neden olduğu ve bu konularda danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir.

Bazı aileler üstün yetenekli çocuklarının başarıya ulaşmaları için gerekenlere kendileri karar vermekte ve çocukları bekledikleri başarıyı yakalayamadığında ise memnuniyetsizliklerini açıkça göstermektedirler. Bazı aileler ise çocuklarının kendi ilgi alanlarını keşfetmelerine ve kendi hedeflerini geliştirmelerine izin vermektedirler. Bu ailelerin başarısızlıklara bakış açısı diğerinden farklıdır (Ruf, 2020).

Ailelerin Üstün Yetenekli Çocukların Farklı İsteklerine Yönelik Yaşadıkları Güçlüklere Yönelik Çözüm Önerileri

- Aileler tarafından üstün yetenekli çocuklarının nelere ve nasıl ilgi duydukları iyi bir şekilde tespit edilmelidir (Çelikten, 2017). Bu kapsamda çocuğa zengin bir çevre oluşturarak (MEB, 2020), çocukların ilgileri doğrultusunda tarihi yerlere, sanat galerilerine, botanik bahçelerine, müzeler vb. yerlere geziler düzenlenebilir (Levent, 2013).
- Üstün yetenekli çocuğun deneyimleyerek öğrenmesine fırsat verilmelidir. Bu kapsamda gerekiyorsa kendisine rehberlik edecek yetişkinlerle görüştürebilir ya da ilgi alanına katkı sağlayacak geziler (Hayvanat bahçesi vb.) düzenlenebilir (MEB, 2020). İlaveten aileler çocuklarını, çocuğun rahatlamasına yardımcı olabilecek resim, müzik, tiyatro, sinema vb. gibi etkinliklere teşvik etmelidirler (Ulusoy ve ark, 2014).
- Üstün yetenekli çocukların yetiştirilmesinde kilit nokta olan “saygı”nın fikir, hayal ve farklılık noktasında göz önünde bulundurularak, farklılıklarına özgü alanlarda desteklenerek örgün eğitimin dışına çıkılabilmelidir (Çelikten, 2017).

- Bu çocuklara verilen eğitim kapsamında daha fazla ilgi alanına yönelik etkinlik ve çeşitli projelere yer verilebilir (Dalgıç, 2017).
- Maddi yetersizlikler ya da gereken imkânlarla ulaşmadaki kısıtlılıklar üstün yetenekli çocukların aileleri ya da bu bireyler için engel teşkil etmemelidir (Ruf, 2020); devlet veya yerel yönetimler bu konuda yeterli desteği sağlamalıdır.

Aileden Kaynaklanan Nedenlere Yönelik Yaşanan Güçlükler

Ailelerin üstün yetenekli bir çocuğa sahip olmayla ilgili karşılaştıkları güçlükler arasında kendilerinden kaynaklanan güçlükler de yer almaktadır. Eğitim materyallerini her zaman, istenilen kalite ve fırsatta bulma güçlüğü, çocukla geçirebilecek zamanın azlığı (Dalgıç, 2017; Karakuş, 2010), ailenin sosyal hayatının kısıtlanması (sürekli ders çalışmak istemesi, zamanını bu tür etkinliklerle harcamak istemesi), çocuğun yaşlarıyla bir arada olma isteğini yerine getirememesi, çocuğun istediği sosyal etkinliklere katılmasını sağlayamama, ailenin eğitim ve ekonomik düzeyi nedeni ile çocuğa yeterince destek olamama, çocukla birlikte olmanın yorucu ve yıpratıcı olması, ailenin zamanının tamamını alması, çocuğun ilgi alanlarına yönelik etkinlikleri planlamada ona rehberlik etme zorunluluğu durumlarında anne babaların zorlandıkları görülmektedir (Karakuş, 2010). Ayrıca üstün yetenekli çocukların ilgi duydukları alanların sıklıkla değişebilmesi, ebeveynlerin çocuklarının tatminsiz bireyler olma noktasında sıkıntı yaşayabileceklerine dair kaygı duymalarına neden olabilmektedir (Dalgıç, 2017).

Üstün yetenekli çocukların mevcut potansiyellerini ortaya çıkarma ve geliştirme noktasında aile tutumlarının önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Üstün yetenekli çocukların zekâ düzeyleri ile ailelerinin çocuklarına yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, ebeveynlerin demokratik ve koruyucu tutumu benimsedikleri buna karşın otoriter ve izin verici tutumlardan kaçındıkları belirtilmiştir (Afat, 2013).

Üstün yetenekli çocuğunun özellikleri, ihtiyaç ve gereksinimleri nedeniyle bir takım güçlüklerle karşılaşan ebeveynler çevrelerinden de gereken desteği sağlayamadıkları durumlarda sıkıntılarını anlatabilmek ve anlaşılabilirlik için danışmanlık hizmetlerine gereksinim duyabilmektedirler (Çelikten, 2017; Ihlamur, 2017; Öztapak, 2018).

Üstün yeteneklilerin ailelerinin çocuklarının yeteneklerinin farkında olmamaları ya da yeterince ilgi göstermemeleri çocukların yeteneklerini geliştirme noktasında heveslerini kırabilmekte ve yeteneğin ortaya çıkmadan kaybolmasına neden olabilmektedir (Kurtulmuş, 2010).

Aileden Kaynaklanan Nedenlere Yönelik Yaşanan Güçlükler Yönelik Çözüm Önerileri

- Aileler çocuklarına üstün yetenekli olduklarını söyleyip onları etiketlememelidir (Ulusoy vd., 2014). Diğer taraftan çocuğun başarılarını azımsamak kadar gereğinden fazla abartmak da kaçınılması gereken durumlardandır (Özby, 2013).
- Aileler üstün yetenekli çocuklarıyla birlikte müze, galeri gibi yerleri ziyaret etme ya da olay ya da durumlarla ilgili birlikte çeşitli okumalar yaparak çocuklarıyla zenginleştirilmiş etkinlikleri -çocuklarını tüketecek kadar çok olmamak kaydıyla- paylaşabilirler (Dağlıoğlu ve Alemdar, 2010).
- Üstün yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarından beklentileri gerçekçi düzeyde olmalı, çocuklardan beklentinin yüksek olmasının çocuklarda oluşturabileceği zararlar konusunda aileler bilinçlendirilmeli, bu bilinçlendirme sürecinde okul ve eğitimciler aileye rehberlik etmelidirler (Çelikten, 2017).
- Ailelerin üstün yetenekli çocukların tüm yaşantısını aşırı şekilde planlama ve yönlendirmeden vazgeçmeleri, çocukların keyif aldığı televizyon izleme, oyun oynama, kitap okuma vb. gibi etkinliklerle vakit geçirmelerine olanak sağlamaları gerekmektedir (MEB, 2020).
- Bir ailenin üstün yetenekli çocuğunu yetiştirmek için uygun eğitim ve desteği sağlama konusundaki deneyimlerini anlamak önemlidir (Manasawala ve Desai, 2019). Dolayısıyla ailenin mevcut potansiyellerinin belirlenerek gereken desteğin sağlanması aileye ve çocuğa daha fazla katkı sağlayacaktır. Üstün yeteneklilerin aileleri de çocuklarının gelişimlerine katkı sağlayabilmek için kendi gelişimleri konusunda yeniliklere açık olmalı ve girişimlerde bulunmalıdırlar (Ulusoy vd., 2014). Ebeveynler kendilerini üstün yetenek ve çocuklarının bakımı konusunda eğitmek için online eğitimleri keşfederek katılım sağlayabilirler (Manasawala ve Desai, 2019).
- Üstün yetenekli diğer ailelerle bir araya gelmek üstün çocuğun arkadaş edinmesine yardımcı olacaktır (Özby, 2013). Ayrıca üstün yetenekli çocukların aileleriyle bir araya gelip benzer yaşantılardan, yaşanılanlardan bahsedilerek problemlerin herkes tarafından yaşandığını bilmek aileler için de rahatlatıcı bir süreç olduğundan bu tarz ortamlar oluşturulmalı ve katılım sağlanmalıdır (Levent, 2013).
- Üstün yetenekli çocukların ailelerinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek ve henüz yeni bir alan olan danışmanlık hizmetlerine ailelerin olabildiğince katılımları sağlanmaya çalışılmalı (Öztabak, 2018) ve bu uygulamaların etkililiği noktasında da çalışmalar yapılmalıdır.

- Üstün yetenekli çocuğu olan ebeveynlere verilen uzman desteği ve danışmanlık hizmetleri olabildiğince erken verilmelidir. Dalgıç (2017) bu çocukların ailelerinin tanılama sürecinden itibaren destek almalarının çocuktan beklentilerin oluşturabileceği olumsuz durumları ortadan kaldırma noktasında katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Ailelerin Çevreden Kaynaklanan Nedenlere Yönelik Yaşadıkları Güçlükler

Aile yakınları, komşular ve arkadaş çevresi üstün yetenekli çocuğu uyumsuz, başına buyruk, bilgiçlik taslayan, liderlik hevesinde, grupla uzlaşmak yerine kendi ilgilerinin peşinden giden, başkalarının hatasını gösteren, kendini beğenmiş bir kişilik olarak yorumlayabilir. Bu yargılar zamanla çocuklar tarafından içselleştirilerek gerçekten böyle davranmaya başlayabilirler. Yaşıtlarından çok yetişkinlerle ilişki geliştirmeyi tercih eden bu çocuklar söz konusu akran çevresi olduğunda birlikte olunması zor çocuklardır. Bu zorluk tamamen aileye yansır. Bir anlamda çocukla çevresi arasında sıkışıp kalan aile, bir yandan dışlanma ya da cezalandırılma tehlikesi ile karşı karşıya kalan çocuğu korumaya çalışırken, bir yandan da çocuğu normlara uymaya, farklılığını, üstünlüğünü törpülemeye zorlayabilir. Aileler çocukları konusunda çevre ile yaşadıkları güçlükler karşısında da zorluk yaşamaktadırlar. Çevre tarafından aykırı bulunma, çocuğun çevre tarafından standart kalıplara sokulmaya çalışılması durumlarında anne babalar zorlanmaktadır (Karakuş, 2010; Özbay, 2013). Aileler çoğu zaman üstün yetenekli çocuklarının çevrelerinde bulunan akraba, komşu ya da diğer kişilerle iletişim kurmaları bağlamında endişe duyabilmektedirler (Saranlı, 2011).

Ailelerin Çevreden Kaynaklanan Nedenlere Yönelik Yaşadıkları Güçlüklere Yönelik Çözüm Önerileri

- Çevrelerindeki bireyler tarafından da üstün yetenekli çocukların farklılıklarının bilinmesi ve kabul edilmesi gerekmektedir (Çelikten, 2017). Bunun için üstün yetenekli bireylerin toplum tarafından tanınması ve oldukları gibi kabul edilebilmeleri için çeşitli yollar (örneğin medya) kullanılarak toplumsal bilinç oluşturulmalıdır.
- Hem kendi içindeki hem de çevresindeki farklılıklardan dolayı güçlük yaşayan üstün yetenekli çocuğu olan ailelerin düzenli olarak uzman desteği alabilecekleri kurum ve kuruluşlara duyulan ihtiyacı gidermeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır (Kurtulmuş, 2010).

Ailelerin Üstün Yetenekli Çocukların Karakteristik Kişilik Özelliklerinden Kaynaklanan Nedenlere Yönelik Yaşadıkları Güçlükler

Aileler çocuklarının kişilik özelliklerine bağlı olarak yaşadıkları güçlükler karşısında zorlanmaktadırlar. “Meraklı, ilgili, ısrarcı, kıskanç, hassas ve duyarlı, kırılabilir, sürekli olarak bir şeylerle uğraşma isteği, boş kaldığında sıkılma, ilgi alanlarının sık değişmesi, ilgisinin dağınık olması, zihinsel gelişiminin sosyal, duygusal gelişimine paralel olmaması, çok fazla konuşma, her konuda fikrinin olması ve bunu açıklaması, kararlarını tek başına alması, büyüklerin konuşmalarındaki anlam bozukluklarını düzeltme, çevresindekilerin hatalarına tahammülsüzlük, aşırı öz güven, liderlik, yapması gereken bir konuda sadece konuşmanın yeterli olmaması, nedeni ve sonucunda elde edeceği kazanımlar konusunda ikna etme gerekliliği aşırı hareketlilik gibi özellikler karşısında” zorlandıkları görülmektedir (Karakuş, 2010; Metin, Dağlıoğlu ve Saranlı, 2018). Ayrıca üstün yetenekli çocukların çoğunun eş zamanlı olmayan (asen kronik) gelişimleri nedeniyle özellikle sosyal-duygusal bağlamda bazı sıkıntılar yaşadığı bilinmektedir (Metin, Dağlıoğlu ve Saranlı, 2018; Saranlı ve Metin, 2012). Eren, Ömerelli Çete, Avcil ve Baykara (2018) üstün yetenekli çocuklar ile normal zekâyâ sahip çocukların yaşam kalitelerini araştırdıkları araştırmada; üstün yetenekli çocukların sosyal işlevselliklerini normal gelişim gösteren akranlarına göre daha kötü algıladıkları bulgusunu elde etmişlerdir.

Alanyazında üstün yetenekli çocuklarda normal zekâyâ sahip akranlarına nazaran daha fazla anksiyete görüldüğünü belirten çalışmaların yanı sıra, üstün yetenekli çocukların normal düzeyde zekâyâ sahip çocuklara nazaran daha yüksek düzeyde anksiyete göstermediğini (Eren vd., 2018) hatta daha düşük düzeyde anksiyete gösterdiklerini belirten çalışmalar da (Erdem ve Baloğlu, 2018) bulunmaktadır. Üstün yetenekli öğrencilerin yapmak istediklerinin öğrenme ortamında karşı konulması ya da engellenmesi öfkelerinin artmasına neden olabilir (Erdem ve Baloğlu, 2018). Kaygı ve duygusal durum konusunda çeşitli araştırmalar farklı sonuçlar ortaya koysa da üstün yetenekli çocukların duygusal duyarlılıklarının ve çevreyi farklı algılama özelliklerinin, olay ve durumlardan daha farklı ve yoğun etkilenmelerine neden olduğu bilinmektedir (Metin, Dağlıoğlu ve Saranlı, 2018; Saranlı ve Metin, 2012). Yoğun yaşanan duygular karşısında aileler çoğu zaman ne yapacağını bilememekte ya da yanlış davranışlar sergileyebilmektedirler.

Farklılıklar ve algılamalar ile ilgili bireyler arasında görüş farklılıkları gözlenebilmektedir. Bir durum ya da olayla ilgili olarak üstün yetenekli çocuk, ailesi ve öğretmenleri farklı algılara sahip olabilmektedir. Nitekim

7-11 yaş arası 48 üstün yetenekli çocuğun, annesinin ve öğretmenin katıldığı çalışmada, aileler üstün yetenekli çocuklarına ve öğretmenlerine göre çocuklarının daha fazla akran ilişkilerinde problem yaşadıklarını belirtmişlerdir (Pilarinos ve Solomon, 2017). Bu farklı algılamalar, soruna çözüm bulma ya da iş birliği yapma konusunda güçlüklerin yaşanmasına yol açabilir.

Ailelerin Üstün Yetenekli Çocukların Ortak Kişilik Özelliklerinden Kaynaklanan Nedenlere Yönelik Çözüm Önerileri

- Aileler çocuklarına hiç kimsenin her alanda mükemmel olamayacağını kavrayabilmeleri konusunda destek olmalıdırlar (Levent, 2013). Bu tutum çocuğun mükemmeliyetçilik anlayışından kaynaklanabilecek öfke-düşmanlık duygusunun azalmasına (Erdem ve Baloğlu, 2018) yardımcı olacaktır.
- Çocuk herhangi bir alandaki deneme/lerinde başarısız olsa bile, mücadele etmesi konusunda cesaretlendirilmelidir (Levent, 2013). Böyle bir destek sağlanmadığında çocuk yetenekli olduğu alanlarda bile yeterli olmadığı düşüncesinin eşlik ettiği olumsuz benlik algısı geliştirebilir (Erdem ve Baloğlu, 2018). Bu bağlamda ona yardımcı ve destek olmak ailelere ve öğretmenlere düşen büyük sorumluluklar arasındadır.
- Karşılaştıkları problemleri çözme konusunda ısrarcı olan üstün yetenekli çocukların başarısız olduğu durumlara ilişkin ümitsizliğe kapılmamaları için farklı çözüm yollarının olabileceğinin çocukla paylaşılması gerekmektedir (Costa, 2000; akt., Dağlıoğlu ve Alemdar, 2010).
- En önemlisi üstün yetenekli çocuğun bir “çocuk” olduğunun akıldan çıkarılmamasıdır. Aile ortamında benimsendiğini ve kendisine özel yeteneklerinden dolayı değil de bir birey olarak değer verildiğini bilen çocuk kendisini gerçekleştirme noktasında daha başarılı olacaktır (Farmer, 1996; akt., Dağlıoğlu ve Alemdar, 2010). Nitekim Çavuşoğlu ve Semerci (2015) tarafından yapılan ve üstün yetenekli çocukların ebeveynlerinin görüşlerinin incelendiği çalışmada, ebeveynlerin %90’ı çocuklarını “özel yeteneklerinden dolayı değil, kendi çocukları oldukları için sevdiklerini ve bu yüzden mutlu olduklarını” ifade etmişlerdir.
- Üstün yetenekli çocukların yeteneklerini geliştirebilmeleri ve aynı zamanda psikolojik yönden mutlu bireyler olabilmeleri için benlik saygılarının düşük olmaması çok önemlidir. Erdem ve Baloğlu (2018) tarafından yapılan çalışmada üstün yetenekli çocukların normal zekâyâ sahip akranlarına kıyasla daha fazla olumsuz benlik algısı ile öfke-düşmanlık düzeylerine

sahip olduğu belirtilmekte ve bu kapsamda geliştirilecek olumlu benlik programlarına ihtiyaç duyulduğu vurgusu yapılmaktadır.

- Üstün yetenekli çocukların sosyal anlamda güçlü oldukları özelliklerinin merkeze alınması sosyal-duygusal gelişimlerinde görülebilecek olumsuzlukları önlemeye yönelik bir tedbir niteliğindedir (Saranlı ve Metin, 2012).
- Üstün yetenekli çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinde yaşadıkları güçlüklerin giderilmesi için bu alanda duydukları ihtiyaçları gidermeye yönelik destek hizmetlerinin sağlanarak, ailelerin ve eğitimcilerin konu hakkındaki farkındalıklarının artırılması gerekir (Çavuşoğlu ve Semerci, 2015; Eren vd., 2018; Saranlı ve Metin, 2012).

Sonuç olarak üstün yetenekli çocuğa sahip olmak aileler için mutluluk verici ve gurur duyulan bir konu olmakla birlikte, yüksek potansiyelden kaynaklanan farklılıklar ailelerin aile içi dinamiklerden sosyal çevreye varan geniş bir yelpazede çok çeşitli sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Sorunların çözülmesi bağlamında toplumsal normların yetmediği durumların çok olması, ailelerin üstün yetenekliler konusunda uzman danışma desteğine duyulan ihtiyacı artırmaktadır. Ülkemizde bu konuda yetişmiş uzmanların az olması ve sistematik kurumsal desteğin sağlanamaması, ailelerin yaşadığı güçlüklerle baş etme konusunda yalnız kalmalarına neden olduğu gibi aynı zamanda çocukların yeteneklerini potansiyelleri ölçüsünde geliştirememeleri ve özellikle örgün eğitim kurumlarında önemli sorunlar yaşanmasına sebep olmaktadır. İvedikle bu çocuklar ve ailelerinin yaşadığı güçlüklerin çözümlenebilmesi için ilgili kurumlar (MEB, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, üniversiteler, dernekler ve Bilim Sanat Merkezleri gibi üstün yetenekliliğin farklı boyutları ile çalışan çeşitli kurumlar) tarafından politikalar geliştirilmeli ve acilen hayata geçirilmelidir.

Esra Işık

Emine Nilgün Metin

Kaynakça

- Afat, N. (2013). Çocuklarda Üstün Zekânın Yordayıcı Olarak Ebeveyn Tutumları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 155-168.
- Akarsu, F. (2001). *Üstün Yetenekli Çocuklar Aileleri ve Sorunları*. Ankara: Eduser Yayınları.
- BİLSEM. (2016). *T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*. Retrieved from https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf
- Çavuşoğlu, M., & Semerci, N. (2015). Anne Babaların BİLSEM'e Devam Eden Özel Yetenekli Çocuklarına İlişkin Görüşleri (Bartın İli Örneği). *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XIV. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (21-23 Mayıs 2015) Özel Sayısı, 325-335.
- Çelikten, Y. (2017). Üstün Yetenekli Çocuklar ve BİLSEM. *Turkish Journal of Educational Studies*, 4(3), 87-104.
- Dağlıoğlu, H. E., & Alemdar, M. (2010). Üstün Yetenekli Bir Çocuğun Ebeveyni Olmak. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 849-860.
- Dalgıç, N. Ş. (2017). *Üstün Yetenekli veya Zekâlı Çocuğa Sahip Anne-Babaların Karşılaştıkları Sorunların ve Beklentilerinin Belirlenmesi*. Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs.
- Davaslıgil, Ü. (2000). *Üstün Çocuklara Sahip Ailelerin Eğitimi*. Ankara.
- Erdem, Ş., & Baloğlu, M. (2018). Üstün Yetenekli Ergenlerin Bazı Psikolojik Belirtilerinin Betimlenmesi Ve Genel Ergen Popülasyonu İle Karşılaştırılması. *Milli Eğitim*, 1, 53-66.
- Eren, F., Ömerelli Çete, A., Avcil, S., & Baykara, B. (2018). Üstün Yetenekli Çocuklarda ve Ailelerinde Duygusal ve Davranışsal Özellikler Emotional and Behavioral Characteristics of Gifted Children and Their Families. *Arch Neuropsychiatry*, 55, 105-112.
- Ihlamur, Ş. (2017). *Üstün Yetenekli Çocuklara Sahip Ailelerin Danışmanlık İhtiyaçlarının Saptanması*. İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- İpek, Y. (2019). International Congress on Gifted and Talented Children. In G. Akkaya, P. Ertekin, A. E. Akkaya, & O. Balı (Eds.), *Okul Öncesi Dönemde Özel Yetenekli Çocukların Ailelerinin Gözlemleri ve Karşılaştıkları Sorunlar* (pp. 33-43). Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Kadioğlu Ateş, H., & Gül Mazı, M. (2010). Türkiye'de Üstün Yetenekliler Eğitimi ile İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerle Genel Bir Bakış. *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, 4(3), 33-57.
- Karakuş, F. (2010). Üstün Yetenekli Çocukların Anne Babalarının Karşılaştıkları Güçlükler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 127-144.
- Kerr, B. (2009). *Encyclopedia of giftedness, creativity, and talent* (B. Kerr, Ed.). California: SAGE Publications.
- Kurtulmuş, Z. (2010). *Bilim ve Sanat Merkezine devam eden üstün yetenekli çocukların ailelerine verilen bilgisayar temelli eğitimin aile bireylerinin aile ilişkilerini algılamalarına ve çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Gazi Üniversitesi.
- Levent, F. (2013). *Üstün Yetenekli Çocukları Anlamak*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Manasawala, S., & Desai, D. (2019). Meeting the educational needs of a gifted child: A parent's narrative. *Gifted Education International*, 35(3), 189-200.
- MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). *Aile İçin Öneriler*. Retrieved from http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/22054640_aile.doc
- Metin, N., Dağlıoğlu, E. H., & Saranlı, A. G. (2018). *Çocuk Gelişimi Bakış Açısıyla Üstün Yetenekli Çocuklar* (1. Basım). Ankara: Hedef CS Yayıncılık.
- Ogurlu, Ü. (2016). Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelere yönelik eğitim programının ailelerin ebeveyn öz-yeterliliklerine ve farkındalıklarına etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(209), 144-159.
- Olszewski-Kubilius, P., Lee, S.-Y., & Thomson, D. (2014). Family Environment and Social Development in Gifted Students. *Gifted Child Quarterly*, 58(3), 199-216.
- Özbay, Y. (2013). *Üstün Yetenekli Çocuklar ve Aileleri*. Retrieved from www.ydyazilim.com
- Öztabak, M. Ü. (2018). Özel/Üstün Yetenekli Çocukların Ailelerine Yönelik Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 9(17), 79-106.

- Pilarinos, V., & Solomon, C. R. (2017). Parenting Styles and Adjustment in Gifted Children. *Gifted Child Quarterly*, 61(1), 87-98.
- Ruf, D. L. (2020). How parental viewpoint and personality affect gifted child outcomes. *Gifted Education International*, 1-27. <https://doi.org/10.1177/0261429420946072>
- Saranlı, A. G. (2011). *Üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik geliştirilen aile rehberliği programlarının etkililiğinin incelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi.
- Saranlı, A. G. (2017). Research on Coping Methods and Support Systems of Parents of Gifted Children in Turkey. *Journal of Education and Future*, (11), 1-13.
- Saranlı, A. G., & Metin, N. (2012). Üstün yetenekli çocuklarda gözlenen sosyal-duygusal sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45(1), 139-163.
- Silverman, L. K. (1993). *Counseling Families* (L. K. Silverman, Ed.). Denver, Colorado: Love Publishing Company.
- Stuart, T., & Beste, A. (2008). *Farklı olduğumu biliyordum: üstün yeteneklileri anlayabilmek*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Ulusoy, F. H., Sakaltaş, E., Güneş, H., Dokgöz, M., Akın, Ö., & Köseoğlu, S. (2014). *Özel Yetenekli Çocuklar Aile Kılavuzu*. Retrieved from https://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/yayimlar/ozelegitim/aile_kilavuzu/aile_kilavuzu.pdf
- Yürük, F. C. (2018). Sanatçı Adayı Üstün Yetenekli Çocukları Olan Ailelerin Karşılaştığı Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 90-104.